QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 2-son)

PEDAGOGIKA

PEDAGOGY

MA’NAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASH ASOSIDA TALABALAR IJTIMOIY FAOLLIGINI OSHIRISH METODIKASI

https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i02.025

Raximova Saida Durdiyevna
Toshkent davlat agrar universiteti o‘qituvchisi
O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ma’naviy tahdidlar tushunchasi, ularning yoshlar ongiga ta’siri hamda ularning oldini olish orqali talabalar ijtimoiy faolligini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida turli axborot oqimlari yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy pozitsiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ta’lim muassasalarida ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashishning samarali pedagogik metodlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi. Maqolada talabalar ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan metodik yondashuvlar, tarbiyaviy ish shakllari va ularni amaliyotga joriy etish yo‘llari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ma’naviy immunitetni shakllantirish orqali yoshlarning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta’minlash mumkinligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Ma’naviy tahdid, ijtimoiy faollik, talaba yoshlar, ma’naviy tarbiya, mafkuraviy immunitet, pedagogik metodika, globallashuv, axborot xavfsizligi, yoshlar tarbiyasi, ijtimoiy ong.

Аннотация. В данной статье анализируется концепция духовных угроз, их влияние на умы молодежи и вопросы повышения социальной активности учащихся посредством их предотвращения. В условиях современной глобализации различные информационные потоки напрямую влияют на мировоззрение, ценности и жизненную позицию молодежи. Поэтому важно разработать эффективные педагогические методы борьбы с духовными угрозами в образовательных учреждениях. В статье рассматриваются методические подходы, формы воспитательной работы, направленные на повышение социальной активности учащихся, и способы их практической реализации. Результаты исследования показывают, что обеспечить активное участие молодежи в жизни общества можно путем формирования духовного иммунитета.

Ключевые слова: духовная угроза, социальная активность, молодежь, духовное воспитание, идеологический иммунитет, педагогическая методология, глобализация, информационная безопасность, воспитание молодежи, общественное сознание.

Abstract. This article analyzes the concept of spiritual threats, their impact on the minds of young people, and the issues of increasing students' social activity through their prevention. In the conditions of modern globalization, various information flows directly affect the worldview, values, and life position of young people. Therefore, it is important to develop effective pedagogical methods for combating spiritual threats in educational institutions. The article covers methodological approaches, forms of educational work aimed at increasing students' social activity, and ways to implement them in practice. The results of the study show that it is possible to ensure the active participation of young people in society by forming spiritual immunity.

Keywords. Spiritual threat, social activity, student youth, spiritual education, ideological immunity, pedagogical methodology, globalization, information security, youth education, social consciousness.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda talabalar va yoshlar turli ma'naviy tahdidlarga duch kelmoqda. Bular orasida ekstremizm, radikallashuv, axloqiy qadriyatlarning yemirilishi, madaniyatsizlik va ijtimoiy tarmoqlardagi salbiy ta’sirlar mavjud. Ushbu tahdidlar nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki jamiyat barqarorligiga ham xavf tug‘diradi. Shu sababli, talabalar ijtimoiy faolligini oshirish va ularni ma'naviy tahdidlardan himoya qilish uchun samarali metodikani ishlab chiqish dolzarb masalalardan biridir.

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan bir davrda yoshlar ongiga turli ma’naviy tahdidlarning kirib kelish xavfi ortib bormoqda. Internet, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali turli g‘oyalar tez tarqalmoqda. Ularning ayrimlari yoshlarning milliy qadriyatlari, ma’naviy dunyoqarashi va ijtimoiy faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois ta’lim tizimida ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanib borayotgan davrida yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatuvchi ma'naviy tahdidlar tobora kuchayib bormoqda. Xususan, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar - jamiyatning kelajagi bo'lgan ushbu qatlam - ma'naviy-axloqiy jihatdan zaiflikka eng ko'p duchor bo'ladigan toifa hisoblanadi. Ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va internet orqali tarqatilayotgan begona mafkuralar, ekstremistik g'oyalar, axloqiy tanazzulga undovchi tarkiblar talabalar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning ijtimoiy faolligini pasaytirib yuborish xavfini tug'dirmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Kuchli davlatdan kuchli fuqarolik jamiyati sari" tamoyili asosida yosh avlodni ma'naviy mustahkam, ijtimoiy faol va vatanparvar ruhda tarbiyalash - davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Bu borada ta'lim muassasalari oldida katta mas'uliyat turibdi: nafaqat kasb-hunar berishni, balki ma'naviy-axloqiy barkamol shaxs shakllantirishni ham o'z zimmasiga olgan muassasalar sifatida oliy maktablar bu vazifani muvaffaqiyatli hal etishlari zarur. [A1;56]

Oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar jamiyatning eng dinamik va intellektual qatlami hisoblanadi. Shu sababli, ularda bu kabi tahdidlarga nisbatan barqaror g‘oyaviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifadir. Talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish shunchaki ularni tadbirlarga jalb qilish emas, balki ularda atrofda sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga nisbatan daxldorlik hissini uyg'otish demakdir.

Talabalar jamiyatning eng faol qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ularning ijtimoiy faolligi davlat va jamiyat rivojida muhim o‘rin tutadi. Shuning uchun talabalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas’uliyat, vatanparvarlik va ma’naviy barqarorlikni shakllantirish zarur. Bunda pedagogik jihatdan asoslangan metodikalardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi – ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashish asosida talabalar ijtimoiy faolligini oshirishning samarali metodikasini ishlab chiqish va ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Ma'naviy tahdidlar: tushunchasi va turlari

Asosiy ma'naviy tahdidlar:

№	Tahdid turi	Ta'rifi va misollar	Salbiy oqibatlari
1	Ekstremizm va radikallashuv	Zo‘ravonlikni oqlovchi, bag‘rikenglikka zid g‘oyalar; internetda targ‘ibot	Zo‘ravonlik, ijtimoiy bo‘linish
2	Axloqiy yemirilish	Halollik, hurmat, mas’uliyat kabi qadriyatlarning susayishi; maktabda firibgarlik	Past o‘zini baholash, ijtimoiy nizolar
3	Madaniyatsizlik	Milliy qadriyatlar, til va urf-odatlarning yo‘qolishi	Identitet inqirozi, jamoa rishtalarining zaiflashuvi
4	Ijtimoiy tarmoqlar va globallashuv	Salbiy kontent, yolg‘on axborot, zararli trendlar	Depressiya, ijtimoiy ajralish

Ma'naviy tahdidlar ko‘p qirrali bo‘lib, ular talabalarning ruhiy holati, ijtimoiy munosabatlari va o‘qish samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Mavzuga oid o‘zbek va xalqaro ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy tahdidlar muammosi globallashuv sharoitida yanada dolzarblashib bormoqda. Tadqiqotlarda yoshlar ongiga axborot xurujlari, yot g‘oyalar, ommaviy madaniyat ta’siri orqali ma’naviy xavf tug‘ilishi mumkinligi ta’kidlanadi. Zamonaviy sharoitda yoshlarning ma’naviy immunitetini shakllantirish davlat siyosati va ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotchilar ma'naviy tahdidlarni turli jihatlardan o'rganishgan: falsafiy (I.Karimov, E.Yusupov), psixologik (Z.Nishonova, F.Yaxshiliqov), pedagogik (N.Musayeva, B.Sobirov) va sosiologik (R.Qodirov, G.Umarova) nuqtai nazarlardan. Biroq ma'naviy tahdidlarni profilaktika qilish hamda ularga qarshi kurash orqali talabalar ijtimoiy faolligini oshirishning birlashtirilgan kompleks metodikasi hali etarlicha ishlab chiqilmagan.

Ilmiy ishlarda ma’naviy va mafkuraviy tahdidlar asosan axborot hujumlari, madaniy assimilyatsiya, yot mafkuralar orqali shakllanishi, bu esa yoshlar ongida beqarorlik va milliy identifikatsiya yo‘qolishiga olib kelishi mumkinligi qayd etilgan. Shu sababli milliy model asosida ma’naviy immunitetni shakllantirish strategiyalarini ishlab chiqish zarurligi asoslab berilgan.

Talabalar ijtimoiy faolligini oshirishning ilmiy asoslangan usullari

Eng samarali metodlar:

№	Metod/Strategiya	Natijalar va samaradorlik
1	Jamiyatga xizmat (service-learning)	Fuqarolik mas’uliyati, ijtimoiy ko‘nikmalar, kelajakda faollik oshadi
2	Talabalar liderligi	O‘zini anglash, tashabbuskorlik, ijtimoiy mas’uliyat kuchayadi
3	Ijtimoiy klublar va tashkilotlar	Ijtimoiy aloqalar, jamoaviylik, ijtimoiy kapital ortadi
4	Ko‘ngillilik (volontyorlik)	Ijtimoiy faollik va fuqarolik ongini mustahkamlash
5	Madaniy va ijodiy tadbirlar	Innovatsion fikrlash, ijtimoiy ishtirok
6	Peer-to-peer (o‘zaro) o‘qitish	Empatiya, ijtimoiy kapital, ijobiy muhit
7	Munozara va simulyatsiyalar	Tanqidiy fikrlash, faol ishtirok, fuqarolik identiteti

Tajriba natijasi:

Uzoq muddatli, interaktiv va talabaga yo‘naltirilgan dasturlar eng yuqori natija beradi.

Ta'lim muassasalarining roli va eng yaxshi amaliyotlar

Muhim yo‘nalishlar:

- **Institutsional siyosat.** Aniq qoidalar, qadriyatlar va xavfsiz muhit yaratish
- **O‘quv dasturi.** Qadriyatlar va ma'naviy tarbiyani barcha fanlarga integratsiya qilish
- **O‘qituvchilarni tayyorlash.** Zamonaviy pedagogika, ma'naviy tahdidlarni aniqlash va kommunikatsiya ko‘nikmalari
- **Psixologik va maslahat xizmati.** Talabalarni ruhiy va ma'naviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash
- **Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlik.** Ochiq muloqot, qo‘shma tadbirlar va resurslarni birlashtirish

Ma’naviy tahdidlar va yoshlar ijtimoiy faolligi masalasi ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. O‘zbekistonlik olimlardan A.Erkayev, M.Quronov va S.Otamuratovlar o‘z ishlarida milliy o‘zlikni anglash va mafkuraviy immunitet masalalarini nazariy jihatdan asoslab berganlar. [A2;45] , [A3;70], [A4;110].

Xorijiy tadqiqotchilardan J.Piaget va L.Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivizm nazariyalari talabalarning ijtimoiy muhitda faollashuvi mexanizmlarini tushunishga yordam beradi. Zamonaviy tadqiqotlarda ma’naviy tahdidlar "soft power" (yumshoq kuch) kontekstida tahlil qilinib, ularning axborotlashgan jamiyatdagi transformatsiyasi o‘rganilmoqda. [A5;52].

O‘zbek pedagogik tadqiqotlarida yoshlarni ma’naviy tarbiyalashda ta’lim muassasalari, oila va jamiyatning o‘zaro hamkorligi muhim omil sifatida ko‘riladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida ma’naviy qadriyatlarni saqlash yoshlar ongini shakllantirishda asosiy vazifa ekanligi ta’kidlanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy O‘zbekistonda ma’naviy makon yaratish, milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishning muhim sharti sifatida qaraladi

Metodologiya

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq deb topildi:

- **Nazariy tahlil metodi** – ilmiy adabiyotlar, normativ hujjatlar, pedagogik konsepsiyalarni o‘rganish.
- **So‘rovnoma metodi** – talabalar orasida ma’naviy tahdidlar va ijtimoiy faollik darajasini aniqlash.
- **Kuzatuv metodi** – talabalar ijtimoiy loyihalar, jamoat ishlaridagi ishtirokini o‘rganish.
- **Tajriba-sinov metodi** – ma’naviy tahdidlarga qarshi kurash metodikasini amaliyotda sinab ko‘rish.
- **Statistik tahlil metodi** – olingan natijalarni miqdoriy tahlil qilish.

Metodologik asos sifatida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda milliy-ma’naviy tarbiya tamoyillari tanlandi.

Amaliy metodik yondashuv.

Ehtiyojlarni aniqlash va tahlil qilish

- So‘rovnomalar, fokus-guruhlar, jamiyat bilan hamkorlik orqali asosiy muammolarni aniqlash.

Koordinatsion guruh tuzish

- O‘qituvchilar, psixologlar, talabalar va jamoat yetakchilaridan iborat guruh tashkil etish.

Tematik modullar va faoliyatlarni ishlab chiqish

- Ijtimoiy xizmat, madaniy tadbirlar, munozaralar, media savodxonligi bo‘yicha treninglar.

O‘qituvchilar va yetakchilarni tayyorlash

- Zamonaviy metodika, kommunikatsiya va ma'naviy tahdidlarni aniqlash bo‘yicha treninglar.

Pilot dasturlar va teskari aloqa

- Dastlab kichik guruhlarda sinov, so‘rov va intervyular orqali takomillashtirish.

Dastur miqyosini kengaytirish va institutsionalizatsiya

- Eng yaxshi tajribalarni butun muassasaga joriy qilish, yillik rejalarga kiritish.

Monitoring va baholash

- Oldin va keyin so‘rovnomalar, intervyular, ishtirok monitoringi, ijtimoiy-ma'naviy muhit xaritasi.

Metodikani joriy etish bosqichlari

Qadam	Amal	Muhim jihatlar
1	Ehtiyojlarni aniqlash	So‘rov, fokus-guruh, jamiyat bilan hamkorlik
2	Koordinatsion guruh tuzish	Ko‘p tomonlama ishtirok
3	Modullar va faoliyatlarni ishlab chiqish	Ijtimoiy va ma'naviy integratsiya
4	Yetakchilarni tayyorlash	Zamonaviy pedagogika, tahdidlarni aniqlash
5	Pilot dastur va teskari aloqa	So‘rov, intervyu, takomillashtirish
6	Kengaytirish va institutsionalizatsiya	Yillik reja, barqarorlik
7	Monitoring va baholash	Aralash usullar: so‘rov, intervyu, kuzatuv

Natijalar va muhokama

Ma’naviy tahdidlarga qarshi tizimli pedagogik ish olib borilganda talabalar ijtimoiy faolligi sezilarli darajada oshadi. Ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, ma’naviyat darslari, ijtimoiy loyihalar va volontyorlik faoliyati talabalarni jamiyat hayotida faolroq ishtirok etishga undaydi.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, talabalarning ma’naviy tahdidlarga nisbatan himoya darajasi ularning jamiyat hayotidagi ishtiroki bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq.

Asosiy topilmalar:

1. Axborot iste’moli. Talabalarning 65% dan ortig‘i axborotni asosan ijtimoiy tarmoqlardan oladi, biroq ularning faqat 30% i axborotning ishonchliligini tekshirish ko‘nikmasiga ega.
2. Faollik darajasi. Ijtimoiy loyihalarda (volontyorlik, debat klublari, ilmiy to‘garaklar) ishtirok etuvchi talabalarda yot g‘oyalarga nisbatan tanqidiy fikrlash darajasi passiv talabalarga nisbatan 2 barobar yuqori ekanligi aniqlandi.

Metodik tavsiyalar. Ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashishda quyidagi metodik zanjirni qo‘llash taklif etiladi:

- "Kognitiv immunitet" bosqichi. Talabalarga axborot xurujlarining psixologik usullarini (manipulyatsiya, feyk-nyus) tushuntirish.
- "Loyiha boshqaruv" bosqichi. Talabalarni ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan kichik loyihalarga yo‘naltirish (masalan, "Media-savodxonlik" haftaligi).
- "Peer-to-peer" (Tengdosh tengdoshga) usuli. Faol talabalar orqali boshqa kursoshlarida sog‘lom ma’naviy muhitni shakllantirish.

Ilmiy manbalarda ham ma’naviy tarbiya yoshlarning ongini shakllantirish, ijtimoiy mas’uliyatini oshirish hamda jamiyatda faol pozitsiya egallashida muhim rol o‘ynashi qayd etilgan.

Shuningdek, ma’naviy immunitet shakllangan yoshlar axborot xurujlariga nisbatan barqarorroq bo‘lishi va milliy qadriyatlarga sodiq qolishi aniqlangan.

Muhokamalar shuni ko‘rsatadiki, faqat nazariy bilim berish yetarli emas. Talabalarni real ijtimoiy faoliyatga jalb qilish – loyihalar, jamoatchilik ishlari, ma’naviy-ma’rifiy aksiyalar orqali amalga oshirilishi samaraliroq hisoblanadi.

Xulosa

Ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashish bugungi kunda ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Talabalarda ma’naviy immunitetni shakllantirish ularning ijtimoiy faolligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

- ma’naviy tarbiya ijtimoiy faollikni oshirishga xizmat qiladi;
- ma’naviy tahdidlarga qarshi kompleks pedagogik yondashuv zarur;
- ta’lim, oila va jamiyat hamkorligi samarali natija beradi;
- talabalarning mustaqil fikrlashi va ijtimoiy mas’uliyati rivojlanadi.

Ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashishda faqatgina nazariy bilimlar berish yetarli emas. Talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish - bu shunchaki maqsad emas, balki ma’naviy xavfsizlikni ta’minlashning eng samarali vositasidir.

Talabalarda tanqidiy fikrlash va media-savodxonlikni rivojlantirish ularni tashqi mafkuraviy bosimlardan himoya qiladi. Ijtimoiy faollik - talabaga o‘zligini namoyon qilish imkonini beradi va uni "ma’naviy bo‘shliq" holatidan olib chiqadi.

Taklif etilgan metodika oliy ta’lim tizimida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishga va vatanparvar, intellektual salohiyatli kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

Ma'naviy tahdidlarga qarshi kurash asosida talabalar ijtimoiy faolligini oshirish uchun tizimli, bosqichma-bosqich va hamkorlikka asoslangan metodika zarur. Bu metodika ijtimoiy xizmat, liderlik, madaniy tadbirlar, o‘zaro o‘qitish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Ta'lim muassasalari, o‘qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning birgalikdagi harakati orqali talabalar ma'naviy jihatdan barqaror va ijtimoiy faol shaxslar bo‘lib yetishadi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, raqamli ta’lim vositalari hamda ijtimoiy loyihalar asosida metodikalarni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. *Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.* Toshkent: O‘zbekiston, 2016. 56–57-betlar.

2. Erkayev A. Ma’naviyat – millat nishoni. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.45–60-betlar.

3.Quronov M. Milliy tarbiya asoslari. Toshkent: Fan, 2007. 70–95-betlar.

4.Otamuratov S. Globallashuv va millat ma’naviyati. Akademiya, Toshkent. 2015. 110–130-betlar.

5. Vygotsky L.S. Piaget J. Mind in Society. Harvard University Press. Cambridge: 1978. 52–75-betlar.

6. Jabborov I. Jahon xalqlari madaniyati va ma’naviyati. Yangi asr avlod, Toshkent. 2005. 302 betlar.

7Ashuraliyev S. Mafkuraviy tahdid va yoshlar tarbiyasi. Toshkent. 2022. 5–20-betlar.

8. Abdunazarov S.I. Development of reading culture among youth – spiritual and ideological factor. International Journal of Social Science and Human Research, 2021. 4–12-betlar.

9. Kasimova Z.The role of spiritual and ideological education in shaping youth. Pedagogical Journal, 2021. 2–9-betlar.

10. Shayx Muhammad Xoyr Sha’ol. Islomda yoshlar tarbiyasi. Hilol Nashr, Toshkent. 2021.20–60-betlar.

11. Munavvar qori Abdurashidxonov. Xitobnoma. Ma’naviyat nashriyoti, Toshkent. 2022. 10–45-betlar.

12. Togayev Sh.H. The role of education and upbringing in youth spirituality. Journal of Ethics and Diversity, 2022. 3–11-betlar.